

“РАДІО – ЦЕ НАСАМПЕРЕД ДУМКА”

Вадим Рижков

Дев’яносто років тому у Дніпропетровську почала працювати місцева радіостанція. Вона була другою в Україні після Харкова – тогочасної столиці, і цю подію можна було порівняти хіба що з появою Інтернету. Біля гучномовців Катеринославського окружного радіо, що висіли у центрі міста, збиралися великі натовпи громадян. Трохи пізніше мережеве радіо завітало до осель дніпропетровців – спочатку в обласному центрі, а потім у містах та селах. За радянських часів місцеве радіо охопило практично усю територію області і стало справжнім масовим засобом комунікації. На жаль, останніми роками через ринкові зміни та технічну революцію кількість користувачів скоротилася, але й зараз Дніпропетровське обласне радіо слухають через мережеві або ефірні приймачі десятки тисяч людей. Про перспективи та проблеми місцевого мовлення розповідає відома дніпропетровська журналістка, режисер та ведуча програм Валентина Орлова.

Орлова: Свого часу я готувала серію передач з історії дніпропетровського радіо. Відомо, що під час першої радіопередачі було встановлено зв’язок між Катеринославом і Кривим Рогом, – починає розмову з історії пані Валентина. – До речі, одним із перших слухачів нашого радіо був академік Яворницький. Мені про це розповідав один з найстаріших письменників Дніпропетровська – Іван Шаповал. Ось у мене в кабінеті висить чорна “тарілка”, виготовлена в одній з артелей Дніпропетровська у 1941 році. Скоріш за все, по цій “тарілці” повідомляли про початок війни, а потім і про перемогу над нацистською Німеччиною. Це подарунок одного радіослухача. Він мені зателефонував і каже: “Я вас давно слухаю, і мені хотілося б зробити подарунок. Я вже старий, нікого у мене немає, хочу передати вам раритет сімейний!” Дуже пишаюсь такою увагою з боку людей. У далекому дитинстві у моєї бабусі було щось подібне. До речі, ця “тарілка” досі справно працює.

Кожен період розвитку суспільства в Україні був цікавий. Звичайно, радянська ідеологія потребувала впливу на суспільство, і вона підкреслювала значущість радіо. Потім, на жаль, радіо почали приділяти менше уваги, ніж телебаченню. Але радіо – це насамперед думка. Тому дуже важливо, щоб була повага до слухача, бо радіо напряму йде до людини. Якось ми розмовляли з головним редактором газети “День” Ларисою Івшиною, і я запитала, як вона сприймає радіо. А вона миттєво відповіла: “Я – вихованка українського радіо!” Звісно, вона, як і інші, слухала “Театр перед мікрофоном”, коли літературну класику читали корифеї. Вони тоді захоплювали людей. Важлива ця асоціативна складова – коли ти не бачиш людину, але через голос уявляєш і атмосферу, і історію, і якісь побутові речі, і ремарки самих героїв. А які розкішні були голоси у дикторів та акторів! До речі, зауважу, що далеко не всі можуть працювати на радіо – для цього потрібен ще певний хист. І, фактично, ціла когорта журналістів телевізійних з відомими іменами – вийшла з радіо. Мені дуже пощастило, що я свого часу потрапила в

атмосферу “зрілого” дніпропетровського радіо. У нас працювали розкішні журналісти, наше радіо завжди вирізнялось в українському просторі.

Колись я була в Луцьку у своїх колег і була вражена тим, який вони зробили чудовий музей з усього, що говорить і що показує, починаючи від приймачів, касет, різних пристроїв, якими усі користувалися. На жаль, у нас такого немає. Хоча і у нас теж був колись музей – покійний голова телерадіокомпанії Іван Шило створював, але потім комусь треба було приміщення, і решті-решт все викинули.

А ще пригадую, коли на стажуванні в Америці ми відвідали приватне радіо. Там просто у фойє знаходився музей, починаючи від приймачів Едісона. Вони стояли і ніхто їх не чіпав. Це була певна гордість, люди могли побачити розвиток радіо – приймачів та передавачів. Звичайно, тепер зовсім інші, сучасні інформаційні технології. Закінчується проводове мовлення, на жаль. Можливо, прийде такий час, коли його взагалі не буде, та хотілося, щоб не було зневаги до цілого періоду в історії України.

Адже на початку це був справжній рух радіолюбительства – в кожному навчальному закладі, на підприємствах. Свого часу радіо було справжньою дивиною. Можливо, більшою, ніж сучасні гаджети і комп’ютери.

Рижков: Як ви стали радіожурналістом?

Орлова: Я закінчила факультет журналістики Київського державного університету ім. Шевченка, спеціалізація “радіожурналістика”. Взагалі-то, мріяла бути дипломатом, але коли принесла документи, мені сказали: “Ви що не знаєте, що у нас беруть тільки хлопців? У нас дівчат немає. І ви надто юна, щоб зазіхати на таку професію!”

На обласному радіо я працюю з 1982 року, але мій перший репортаж прозвучав 13 жовтня 1974 року. Тоді були позаштатні кореспонденти, яким давали завдання. Моя вчителька української мови Лідія Капустян познайомила мене зі своєю однокурсницею. Це була радіожурналіст Дора Калинова, її колишній кабінет знаходиться через стіну від мого. Вона на пенсії, але і зараз є моїм слухачем.

І до радіо моє особливе ставлення зовсім не випадкове. Батькам доводилось мене залишати в дитинстві одну. Моя мама – мудра жінка: щоб дитина не сумувала в хаті, вмикала радіо. Говорила: “Донечко, слухай радіо – тут є і музика, і дуже багато дитячих програм”. Звичайно, вони були заідеологізовані, але таке було суспільство, коли будували комунізм. І через це, мабуть, я знала усіх акторів і той же “Театр перед мікрофоном”, слухала Наталю Ужвій, усіх акторів українського, і не тільки, театру. Добре пам’ятаю когорту прекрасних дикторів – Миколу Погрібного, який склав розкішний звуковий словник. Ніколи не думала, що познайомлюсь із відомими журналістами, які працювали на нашому радіо, – Людмилою Шведовою або Миколою Безуглим. Потім уже познайомилась із Олександром Токарем і з Любов’ю Голотою, яка очолює газету “Слово просвіти”. Вона досі з великим пієтетом ставиться до облядіо.

Це були дуже вимогливі люди і, найголовніше, вони були одержимі. Їдеш в якесь віддалене село, кілограмові диктофони, а там ще й плівка якась або батарейка сяде. І ти піднімаєш півсела, щоб умільці налагодили якийсь дротик. Я пам’ятаю, як їздили машинами, записували. Жінки, які подоїли корів, приходили, співали, і театри народні були. Вони, до речі, деінде і сьогодні існують не тільки як пам’ять. У нас на радіо є роз-

кішна студія і рояль – таких можливостей не було ніде. Оркестр приходив для запису, зберігались голоси народних артистів, які приїздили на гастролі в різні часи – Івасюк, Мареничі, Зінкевич. Це десятки і десятки імен. На жаль, у нас немає коштів, щоб перевести все в “цифру”. Була постанова, щоб записи ми передавали до обласного архіву, але плівка має термін придатності, вона з часом розсиплеться. Це великий пласт культури і це має залишатися як спадщина. У США мені показували таку маленьку коробочку, а в ній – величезна кількість записів, це серце того, що звучить в ефірі.

Рижков: Зараз колишні обласні телерадіокомпанії перебувають у стадії реформування. Наскільки відомо, державне радіо теж має стати чимось іншим?

Орлова: Усі зараз кажуть про суспільне мовлення, але фактично мережеве радіо завжди було суспільним. Тому що люди копійкою платили за користування радіо – 50 копійок і т.д. Зараз відбувається руйнація дрогового мовлення – вона вдаряє по людях, які живуть на селі. Тому що для них це важливо. Особливо для людей старшого віку, адже вони звикли до традиції. Як звикають до традиції читати певну газету, отримувати її в п’ятницю, є певні улюблені автори. Так само і на радіо – виходить якась передача і люди мені пишуть листи: ми вас так чекаємо і ваших колег, а чи ви там не хворієте, а що там ведучий? – як рідна людина. Колись прийшов один слухач і говорить: “Я хочу побачити ваш голос!” Взагалі, існує вислів сократівський: “Заговори, щоб я тебе побачив!” В цьому вся суть і мудрість. У радіо є така функція – відкривати душу. Вона залишається такою, тому що її слухачі потребують. Радіо, на мою думку, завжди вільне, воно може бути з тобою: хочеш – вимкни, хочеш – залишайся.

Тому непокоїть оцей стан невизначеності майбутнього – коли фактично буде суспільне мовлення, чим це закінчиться. Маю великий сумнів, що мережеве радіо взагалі залишиться. У нас нещодавно відбулась важлива зустріч з Зурабом Аласанією. Він прагнув все розказати, але навіть не згадав, що за три дні 90 років радіо виповнюється. Взагалі про радіо не згадав, довелось йому нагадати, що ми ж таки існуємо. Всі тільки говорять про телебачення. Я якось була в Польщі, і нам показували досвід створення суспільного мовлення. Тепер Польща від цього відійшла через те, що керівництво країни вирішило, що ці перетворення не відповідають національним інтересам. Тобто сталось щось таке, що змусило політичне керівництво дійти до такого висновку.

Рижков: Як буде виглядати це суспільне мовлення?

Орлова: Ситуація, яка відбувається вже кілька років, для тих, хто працює на телебаченні та радіо в регіональних колективах, незрозуміла. Ми були в державній компанії, якій Україна допомагала, як і місцева влада. Це все утримувалося здебільшого на кошти людей, які тут живуть. Так, було фінансування з Києва, але головно це була місцева підтримка. Тепер виходить так, що ми, замість компанії самостійної, з окремими рахунками, стали філіями Національної телекомпанії України. Там навіть не йдеться про телерадіокомпанію і радіо обласне. Є телекомпанії, які отримали ліцензії для мовлення на FM-діапазоні, а у нас немає, і в цьому, безумовно, прорахунок керівництва. Я вважаю, що був такий час, коли треба було надати всім регіональним державним компаніям FM- частоти. І тоді б ми не мали такої ситуації, як тепер. Навіть національне радіо України не першим отримало частоту, а отримали приватні компанії.

А зараз хочуть зробити суспільне мовлення таким, щоб саме суспільство під егідою наглядової ради отримувало мас-медійний продукт – об’єктивний, незаполітизований, без реклами. Та ми не заробляємо таких грошей – і зараз, і раніше. У законі про суспільне мовлення написано “інші послуги” і це дає маленьку нішу, де можна поставили замовлену програму. А у держави грошей немає для того, щоб такий проект втілювати в життя. Але я вважаю, що необхідно було дуже добре поміркувати. До речі, дуже добре пам’ятаю, як на початку незалежності виробляли концепцію. Найкращі теоретики теле-радіомовлення, це були викладачі і професура з кафедри телебачення і радіомовлення Київського університету, ті, хто безпосередньо працював в Держтелерадіо України. Це були відомі журналісти, але поступово нічим це не скінчилося.

Багато людей вважають радіо чимось другорядним. Тут ще є один момент – “Укр-телеком”, який забезпечує мережеве мовлення, став приватною організацією. Їм не вигідно мати радіомережу з таким розгалуженням. Треба утримувати радіовузли у всіх районах, мати монтерів, щоб виїжджати на аварії в села. Раніше нові будинки не здавалися в експлуатацію без радіоточок, без дрогового мовлення. Це була не тільки ідеологічна вимога, а і безпека – на випадок надзвичайних подій. У Білорусі, наприклад, радіомережу зберегли. Про Росію взагалі мовчу. Зустрічалася з французькою колегою – у них збережено державне мовлення. Мережеве мовлення було в Швейцарії. Добрий господар має зберегти те, що є, і піти далі. Це, як будинок, все починається з фундаменту. Не можна зневажати те, на чому піднімалися попередні покоління, тим більше, коли йдеться про духовне надбання. Я розумію, що ідеалу не буде, але має бути абсолютно чітко українське радіо й українське телебачення. Я маю на увазі продукт, який буде цікавий не тільки нам, але і за кордоном. Виглядає так, що спочатку нас загнали у глухий кут. Зарплату затримують, позбавили фінансової свободи, і тепер ми чекаємо, що нам дасть така ситуація. Та ще й залякують переатестаціями – а судді хто? Для того, щоб радіо мало майбутнє, потрібна ідеологічна воля керівників держави, але держава сама не може визначитись...

Рижков: Чи доживе Дніпропетровське обласне радіо до свого 100-річчя?

Орлова: Хочу вірити, якщо одержимо FM-частоту й існуватиме потреба, тоді воно не зникне. Зараз частота національного радіо є лише на діапазоні УКВ і на середніх хвилях, які ніхто не слухає. Наші чиновники мислять по-державному, тільки коли настає час виборів або “вжахне” щось. Ми взагалі не знаємо що далі буде, але це не означає що треба сидіти склавши руки. Ось приходить лист із села, люди пишуть: “Ви даєте відчуття життя, коли ми слухаємо передачу”. Мені приємно, що є така струна, на яку люди відгукуються. Я життя сприймаю в багатьох вимірах, але перше – це звук. Коли знаходиш людське, людина резонує на правду і голос.

“День”, 25 березня 2016 р.